

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВІСНИК
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В.Н. Каразіна

Серія “Іноземна філологія.
Методика викладання іноземних мов”
Випуск 84

Філологічні, педагогічні науки

Видається з 1966 року
Включений до Переліку наукових фахових видань України
(наказ МОН України від 07.10.2016 № 1222)

Харків
2016

Статті цього Вісника висвітлюють актуальні проблеми іноземної філології та методики викладання іноземних мов. На матеріалі англійської, німецької, французької мов та їх діалектів розглядаються важливі для науки питання семантики і прагматики дискурсу, когнітивної лінгвістики, стилістики і лексикології, перекладознавства, евристичні проблеми лінгвістики та лінгводидактики, рецензуються зарубіжні видання з проблем еколінгвістики.

Для лінгвістів, викладачів, аспірантів та пошукачів, студентів старших курсів.

Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 15 від 28 листопада 2016 р.)

Головний редактор:

І.С. Шевченко, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

Відповідальний секретар:

Л.Р. Безугла, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

Редакційна колегія:

Секція: Іноземна філологія

Д. Александрова, докт. наук (Софійський університет імені Святого Климента Охридського, Болгарія)
Є.В. Бондаренко, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
В.В. Дементьев, докт. філол. наук (Саратовський державний університет імені М.Г. Чернишевського, Росія)
Ф. Домінгос Матіто, докт. наук (університет Ріоха, Іспанія)
П.М. Донець, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
П. Карагьозов, докт. наук (Софійський університет імені Святого Климента Охридського, Болгарія)
Г. Коллер, докт. наук (університет імені Фрідріха-Олександра, Ерланген-Нюрнберг, ФРН)
Т.А. Комова, докт. філол. наук (Московський державний університет імені М.В. Ломоносова, Росія)
А.П. Мартинюк, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
Л.М. Мінкін, докт. філол. наук (Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна)
О.І. Морозова, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
Л.С. Піхтовнікова, докт. філол. наук (Приазовський технічний університет, Маріуполь, Україна)
О.В. Ребрій, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
В.О. Самохіна, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
Л.В. Солошук, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
І.Є. Фролова, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
С.О. Швачко, докт. філол. наук (Сумський державний університет, Україна)

Секція: Методика викладання іноземних мов

Н.Ф. Бориско, докт. пед. наук (Київський національний лінгвістичний університет, Україна)
Л.С. Нечепоренко, докт. пед. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
С.Ю. Ніколаєва, докт. пед. наук (Київський національний лінгвістичний університет, Україна)
В.Г. Пасинок, докт. пед. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
О.Б. Тарнопольський, докт. пед. наук (Дніпропетровський університет економіки і права, Україна)
Л.М. Черноватий, докт. пед. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)

Адреса редакційної колегії:

Україна, 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, факультет іноземних мов
Тел.: (057) 707-51-44; e-mail: dilovamova@karazin.ua
<http://foreign-languages.karazin.ua/research/editions/bulletin-archives>
<http://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/index>

Текст подано в авторській редакції

Статті пройшли зовнішнє та внутрішнє рецензування

Свідомство про держреєстрацію № 21562–11462Р від 20.08.2015.

© Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, оформлення, 2016

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА

О.Я. Дойчик КОРЕЛЯЦІЯ КОНЦЕПТІВ <i>HUMAN BEING</i> vs. <i>ANIMAL</i> В ІДІОСТИЛІ ДЖ. БАРНСА	84
Ю.Ю. Шамаева ПРАЙМИНГ И ДЕФОКУСИРОВАНИЕ В ЛИНГВОКОГНИТИВНОЙ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ ИНТЕРСЕМИОТИЧЕСКОГО КОНИНУУМА КАТЕГОРИИ <i>EMOTIONS</i>	91

СТИЛІСТИКА І ЛЕКСИКОЛОГІЯ

В.О. Самохіна ФЕНОМЕН АДРЕСАТА В КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ КОМІЧНОГО	99
О.Д. Нефьодова ЗАСОБИ ТА НАСЛІДКИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ІМЕНІ В КОМУНІКАЦІЇ	108
Н.Н. Савченко, А.В. Котова СИНТАКСИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА КАК ЭЛЕМЕНТ МЕЖТЕКСТОВОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В ТЕКСТЕ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ПАРОДИИ	115
Д.М. Кайсіна ПАСАЖ ЯК ОДИНИЦЯ СТРУКТУРУВАННЯ ІДЕАЦІЙНОЇ ПРОМОВИ	121
Я.Л. Ковалевська МЕДІАПРОСТІР САТИРИКО-САРКАСТИЧНОГО ДИСКУРСУ (на прикладі американських он-лайн видань)	130
С.О. Тарасова МАСКА-ІМІДЖ У АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	136

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

І.В. Давиденко КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ КОНЦЕПТУ <i>ДИМ</i> – <i>HOUSE</i> / <i>HOME</i> В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ В МЕЖАХ РІЗНИХ ДОМЕНІВ	143
Л.А. Богуславська КОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ВІДТВОРЕННЯ ОНІМІВ У АНГЛО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ПОЕМИ ЛЬЮІСА КЕРРОЛЛА «ПОЛЮВАННЯ НА СНАРКА»	151

**КОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ВІДТВОРЕННЯ ОНІМІВ
У АНГЛО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ
ПОЕМИ ЛЬЮІСА КЕРРОЛЛА «ПОЛЮВАННЯ НА СНАРКА»**

Л.А. Богуславська (Харків)

У статті надаються результати когнітивного аналізу англо-українських перекладів антомазійних онімів з поеми Л. Керролла «Полювання на Снарка», виконаного із застосуванням інструментарію теорії концептуальної інтеграції. Інструментарій теорії концептуальної інтеграції дозволяє взяти до уваги когнітивні механізми, що лежать в основі комунікативно успішного перекладу антомазійних онімів. Антомазійні оніми активують у свідомості інтерпретатора два вхідних ментальних простори, що містять інконгруентні семантичні структури, які відображають асоціації, породжувані онімами у реальному просторі, що узгоджується з онтологічними нормами, і у фантазійному просторі Л. Керролла, що суперечить цим нормам. Проектування інконгруентних структур у бленд і усвідомлення їх семантичної інконгруентності у процесі «розпаковування» бленду породжує комічний ефект. У процесі зворотного проектування у вхідні простори інконгруентність переосмислюється на основі енциклопедичного знання і більш широкого лінгвального контексту і породжує множинність інтерпретацій. Ступінь реалізації інтерпретаційних можливостей перекладу залежить від когнітивного і емоційного досвіду читача. Застосування інструментарію теорії концептуальної інтеграції задає алгоритм перекладацького аналізу, що дозволяє уникнути суб'єктивності.

Ключові слова: онім, переклад, теорія концептуальної інтеграції.

Богуславская Л.А. Когнитивный анализ отображения онимов в англо-украинских переводах поэмы Льюиса Керролла «Охота на Снарка». В статье представлены результаты когнитивного анализа англо-украинских переводов антомазийных онимов из поэмы Л. Кэрролла «Охота на Снарка» с применением инструментария теории концептуальной интеграции. Инструментарий теории концептуальной интеграции позволяет учесть когнитивные механизмы, лежащие в основе коммуникативно успешного перевода антомазийных онимов. Антомазийные онимы активируют в сознании интерпретатора два входных ментальных пространства, содержащих инконгруэнтные семантические структуры, отображающие ассоциации, порождаемые антомазийным онимом в реальном мире, подчиняющемся онтологически нормам, и в фантазийном мире Л. Кэрролла, отклоняющемся от этих норм. Проектирование инконгруэнтных структур в бленд и осознание их семантической инконгруэнтности в процессе «распаковки» бленда порождает комический эффект. В процессе обратного проектирования во входные пространства инконгруэнтность семантических структур переосмысливается на основе энциклопедического знания и более широкого лингвального контекста и порождает множество интерпретаций. Коммуникативно успешный перевод антомазийных онимов должен отражать семантическую инконгруэнтность оригинала, открывающую возможность для таких интерпретаций. Степень реализации интерпретационных возможностей перевода зависит от когнитивного и эмоционального опыта читателя. Применение инструментария теории концептуальной интеграции задает алгоритм переводческого анализа, позволяющий избежать субъективности.

Ключевые слова: оним, перевод, теория концептуальной интеграции.

Boguslavska L.A. Cognitive analysis of rendering proper names in the English-Ukrainian translations of the poem «Hunting of the Snark» by Lewis Carroll. The article presents the results of a cognitive analysis of English-Ukrainian translations of the antonomastic proper names from L. Carroll's poem «Hunting of the Snark» with the apparatus of the conceptual blending theory. The conceptual blending theory explains cognitive mechanisms which underpin a communicatively successful translation of antonomastic proper names. Such proper names activate in the mind of an interpreter two input mental spaces containing semantically incongruent structure,

representing associations a proper name has in the world of reality and in the fantastic world of L. Carroll's poem. Projection of the structure from the input spaces in the blend and realising this incongruity while unpacking the blend sanctions recognition of the humorous stimulus. In the process of backward projection to the input mental spaces this incongruity is reassessed against the background of encyclopaedic knowledge and broader linguistic context and gives rise to various interpretations. A communicatively successful translation of antonomastic proper names must render semantic incongruity of the original which open the possibility of such interpretations. Realisation of this possibility depends on the cognitive and emotional experience of the reader. Applying the instrumental notions of the conceptual blending theory in translation analysis builds the algorithm of analysis to avoid subjectivity.

Key words: conceptual blending theory, proper name, translation.

1. Вступ

Потужний розвиток когнітивних досліджень в останні десятиріччя надає нові інструменти і методики аналізу, які дозволяють знизити суб'єктивність перекладацького опису і пояснити феномени, що залишаються поза сферою уваги дослідника в рамках класичного структуралістського погляду на комунікативну, а значить і перекладацьку діяльність, як декодування, кодування і продукування мовлення при перемиканні з одного коду на інший.

З точки зору когнітивної лінгвістики, переклад, як і будь який процес інтерпретації і продукування мовлення, пояснюється в термінах *концептуалізації*, тобто контекстуально прив'язаного когнітивного процесу, в якому мовні одиниці слугують тригерами, що запускають когнітивні операції із залученням концептуальних структур досвіду (енциклопедичного знання) [3, с. 98; 4; 6, с. ix–xlvii; 7, с. 155–156; 8, с. 144–146; 10, с. 206].

Мета цього дослідження полягає у встановленні концептуальних структур та когнітивних операцій, що забезпечують комунікативну успішність перекладу онімів як виявів мовної гри у тексті поеми англійського романтика середини XIX сторіччя Льюїса Керролла «Полювання на Снарка», за допомогою інструментарію когнітивної лінгвістики, а саме теорії концептуальної інтеграції.

Основними завданнями статті є перекладацький аналіз онімів із застосуванням інструментарію теорії концептуальної інтеграції; розкриття когнітивної природи процесу перекладу онімів як лінгвального феномена, інтерпретація якого здійснюється на основі активації, інтеграції й розбудови у свідомості інтерпретатора інтеграційної мережі концептуальних структур; пояснення комунікативної успішності перекладу онімів в термінах схожості / кон-

трастності концептуальних структур, активованих оригіналом і перекладом.

Розгляд перекладу мовної гри Л. Керролла з опорою на теоретико-методологічну платформу когнітивної лінгвістики дозволяє встановити й описати когнітивне підґрунтя успішної перекладацької діяльності, що зумовлює актуальність дослідження.

2. Когнітивні основи комунікативно успішного перекладу онімів

Теорія концептуальної інтеграції [5] пояснює інтерпретацію мовлення в термінах активації інтеграційної мережі ментальних просторів, тобто структур знань, що породжуються он-лайн у процесі розумово-мовленнєвої взаємодії задля забезпечення такої взаємодії. Прототипова інтеграційна мережа включає як мінімум чотири ментальних простори: узагальнюючий металний простір, який містить найбільш абстрактну інформацію про тематизовані сутності, два вихідних простори й інтеграційний простір або бленд, в якому поєднується інформація із двох вихідних просторів і породжується нова інформація на основі переосмислення інформації із вихідних просторів у процесі «зворотного проектування» [там само, с. 333]; більш детально про застосування інструментарію теорії концептуальної інтеграції для аналізу лінгвального гумору див. [9]).

Комунікативно успішний переклад мовної гри Л. Керролла передбачає, що текст перекладу має активувати у свідомості читача усі (або якомога більше) ментальних просторів, які активує текст оригіналу.

Об'єктом аналізу є перекладацькі прийоми, використані в англо-українських перекладах онімів, а предметом – концептуальні структури та когнітивні операції, що забезпечують успішність застосування цих перекладацьких прийомів.

Матеріалом дослідження слугують оніми з поеми Л. Керролла «Полювання на Снарка» й їх український переклад Юрієм Позаяком.

Методи дослідження включають як традиційний порівняльний перекладацький аналіз, так і інструментарій аналізу теорії концептуальної інтеграції.

Приступаючи до аналізу онімів, не можна не звернути увагу на той очевидний факт, що практично всі вони (*Bellman, Book, Barrister, Broker, Billiard-maker, Banker, Beaver, Baker, Butcher, Bandersnatch*) є елементами мовної гри на основі дистантної алітерації, оскільки починаються з одного і того самого приголосного, втілюваного літерою – «В». Виключення становлять лише оніми *Jub-Jub, Snark* і *Maker of Bonnets and Hoods*, хоча *Snark*, як впливає із контексту поеми, має ще одну, вже алітеричну назву, – *Boojum*, а онім *Maker of Bonnets and Hoods* включає алітеричний компонент *Bonnets*.

Щодо причин, чому Л. Керролл обрав саме цю літеру, Н.М. Демурова вказує на той факт, що Л. Керролл використовував псевдонім «Б.Б.» (англ. «В.В.»), підписуючи деякі свої ранні вірші [1]. М. Гарднер пов'язує цю алітераційну гру із концептом БУТТЯ (BEING): «Чи усвідомлював Керролл, що “Б”, домінуюча літера його балади, – це символ буття? Я думаю, що усвідомлював. Літера Б звучить в поемі як невпинний барабанний дріб, починаючи з першого знайомства з Будозвоном, Боєм та іншими персонажами поеми, потім наростає все настирніше і настирніше аж до фінального громового розкату – явлення Буджума» [13].

Команда полювальників на Снарка сама по собі є дуже специфічною, адже складається з представників різних професій та навіть однієї тварини (*Beaver / Бобер*), що в поемі являє собою фантастичний образ створіння, яке ні в чому не поступається розумом іншим членам команди та є повноцінним персонажем.

Застосовуючи загально прийняті критерії вмотивованості / невмотивованості, імена персонажів поеми-нонсенсу Л. Керролла поділяємо на такі що:

а) наближаються до типової власної назви, яка не має сигніфікативного значення й денотат якої набуває різноманітних ознак у контексті художнього твору – невмотивовані / «ненавантажені»

імена (*Snark, Boojum*): читач дізнається, хто такий Снарк, як він пов'язаний із Буджумом (як виявляється, це тип Снарка) й якими є його характерні ознаки, у процесі ознайомлення із текстом поеми-нонсенсу; подібні власні імена не володіють антомазійним потенціалом;

б) відхиляються від типової власної назви, оскільки характеризуються певним сигніфікативним значенням – вмотивовані / «навантажені» імена (*Barrister, Broker, Banker* і т.п.). Сигніфікативне значення виникає в результаті того, що персонаж іменується за певною притаманною йому ознакою (професійною, фізичною/психічною, психологічною, поведінковою тощо); такий спосіб іменування є характерним для антомазії.

Проте такий поділ є доволі умовним, оскільки насправді власні імена цієї поеми-нонсенс є невмотивованими лише на перший погляд, для недосвідченого інтерпретатора. Для інтерпретатора, знайомого з ідіостилем Л. Керролла, усі вони є семантично багатоплановими й активують різні смисли в різних вихідних просторах, які й зіштовхуються інтеграційному ментальному просторі, створюючи гумористичний ефект через неочікуваність поєднання цих смислів.

Так, ім'я одного із персонажів «Полювання на Снарка», онім *Bellman*, буквально означає «людина із дзвоном» або людина, яка «дзвонить у дзвін». Звичайно дзвонять у дзвін з якихось серйозних причин – щоб сповістити про настання певної події (рутинної або нежданої, як то небезпека). Відтак у семіотичному плані дзвін є індексальним знаком, який навантажений значущою інформацією. Із тексту поеми ж впливає, що *Bellman* дзвонить у дзвін зовсім не для того, щоб про щось сповістити, оскільки він є необізнаним, неосвіченим і невмілим базікою і його дзвін зовсім не є семіотично значущим.

Для створення гумористичного ефекту комунікативно успішний переклад має активувати у свідомості читача два вихідних ментальних простори: реальний, де дзвін є індексальним семіотичним знаком, бо у дзвони дзвонять із серйозних приводів, і фантастичний ментальний простір поеми, де дзвін не є індексальним семіотичним знаком і не має стосунку до серйозних речей, що знецінює цю дію, «перевертає її з ніг на голову». Зіткнення цих несумісних

місних смислів в інтеграційному просторі породжує інференційні процеси, результатом яких є усвідомлення комізму ситуації.

Перекладач Ю. Позаяк надає такий коментар з цього приводу: «Найскладнішою для перекладу є назва головного члена команди, її капітана. В оригіналі він виступає під іменем *Bellman*, що перекладається як «гладатай», а буквально означає «людина зі дзвоном» (*bell* – дзвін, *man* – чоловік). Необхідно було зберегти елемент «дзвін», оскільки у тексті *Bellman* часто калатає у дзвона, а також додати елемент, який би починався на літеру Б і в якийсь спосіб позначав лідерство персонажа. Назву Будодзвін («той, що будить дзвоном») довелося вмотивувати додатковою строфою, якої немає в оригіналі» [11].

Юрій Позаяк вмотивовує свій переклад такими рядками: *Мідним дзвоном він совість команди будив, А знічев'я частенько бив склянки*. Ця мотивація видається надмірною, особливо з огляду на те, що у тексті оригіналу про склянки зовсім не йдеться (хоча окремі російськомовні перекладачі перекладали цей онім саме як *Бил Склянки*). Українське слово *Будодзвін* утворене за допомогою основоскладання за принципом знаменитих слів-портмоне Л. Керролла. І перша і друга основи (*будити* – *дзвонити*) легко прочитуються і без коментарів. Окрім того, okazіональний неологізм *Будодзвін* ще й римується зі словом *пустодзвін* (зневажл. той, хто схильний до довгих, беззмисловних розмов), і відтак, активує звукову пам'ять слова (здатність притягувати близькі за звучанням слова, створюючи патронімічну атракцію) і ритміко-синтаксичну пам'ять слова, переносячи цю характеристику на *Будозвона*. У підсумку, онім *Будодзвін* активує обидва ментальних простори (реальний, де існує елемент ДЗВОНАР із усіма йому притаманними характеристиками, і фантастичний, де за принципом метафоричного перенесення існує елемент БУДОДЗВІН, якому приписується такі дії, як пробудження членів команди дзвонами і, водночас, беззмислове базікання, а також (по мірі ознайомлення із тестом) – неумілість, необізнаність, неосвіченість, несерйозність і т.д.). Окрім того, у фантастичному вихідному просторі цьому елементу ще й приписується роль КАПІТАН. Зіткнення цих несумісних

характеристик в інтеграційному просторі виступає тригером інференційних процесів, в результаті яких читачі усвідомлюють одіозність ситуації, її невідповідність нормі, що і спричиняє гумористичний ефект.

Найширші дискусії викликає онім *Snark*. Більшість керролознавців, посилаючись на Беатрис Хетч, яка у статті «Льюїс Керролл» стверджує, що таке тлумачення запропонував сам автор, вважають, що *Snark* є характерним для Л. Керролла словом-портмоне, яке складається з основ слів *snail* (равлик) і *shark* (акула) або *snake* (змія) і *shark* (акула). Ще однією альтернативною парою є *snarl* (гарчати) і *bark* (гавкати) [1].

Саме на ці тлумачення орієнтується і Ю. Позаяк. Щоправда, він знаходить і оригінальний «вітчизняний» відповідник – *Снарк*, пояснюючи, що це слово «схоже на назву якогось динозавра, а водночас є центральним терміном такої радянської науки, як цивільна оборона (СНАВР – своєчасні й необхідні аварійно-відновлювальні роботи). Проте, оскільки Снарк уже давно здобув міжнародне визнання, в тексті залишено оригінальну назву» [11]. Відтак, перекладач реалізує стратегію форенізації [2, с. 143], яка втілюється в даному випадку в застосуванні такого способу перекладу, як транслітерація.

Уважаємо, що таке рішення є єдиним прийнятним варіантом, оскільки у випадку застосування «вітчизняного слова-портмоне», були б втрачені усі асоціативні смисли, породжувані зрощенням основ названих вище англійських слів. Транслітерація ж не лише залишає таку можливість, що правда лише для читачів, які володіють англійською мовою, а й допускає інші інтерпретації.

Можна, наприклад, припустити, як це робить Н.М. Демурова, що Л. Керролл знав древньогерманське слово *snark*, яке позначає спосіб піймання тварини, і саме воно раптово прийшло йому в голову того липневого дня, коли народилася ідея «Снарка» [1]. За умови активації в інтеграційному ментальному просторі, що утворюється при інтерпретації цього імені, несумісних смислів «спосіб піймання» і «невловимість» (адже загадкового Снарка так і не вдалося піймати) тут можливий гумористичний ефект. Проте він виникає лише за умови, що читач володіє знанням про древньо-

германське етимологічне коріння цього слова, що є маловірогідним.

Існує ще одне, неочікуване, тлумачення імені *Snark*. У статті «The Incorruptible Crown», опублікованій в журналі «Knight Letter» (№ 71, весна 2003 р., с. 15), який видається Північноамериканською асоціацією Льюїса Керролла, сучасна дослідниця його творчості Кейт Лайон (Kate Lyon), фокусуючи увагу на любові Л. Керролла до мовних ігор, як то утворення слів через їх зворотне написання, доводить, що *Snark* є написаним навпаки голландським слово *krans*, яке існувало і в англійській мові. Це слово позначає «вінок» або «венець», проте не простий венець, а «венець незайманості» (*virgin's crown*) – погребальний венець, який вивішують в англійських приходських церквах в пам'ять про померлих у дитинстві або юності, або навіть в похилому віці незаміжніх жінок. Про такий вінок згадується у «Гамлеті» У. Шекспіра («*virgin crants*» Офелії (акт V, сцена 1)). Традиція вивішування в церкві погребальних вінців незайманості живе в Англії і в наші дні [12].

Іншою умовно невмотивованою власною назвою, яка теж перекладається способом транслітерації, є *Boojum* – *Буджум*. Слід вважати такий спосіб перекладу виправданим, оскільки цей персонаж запозичений автором із вірша «Jabberwocky» із тексту «Аліси у Задзеркаллі» і його транслітероване ім'я є пізнаваним для читача (на момент створення «Снарка» це ім'я вже фактично функціонує як прецедентне, дякуючи зростаючій популярності казок про Алісу) й тому має алюзійний зміст, активуючи ментальний простір цих казок. Поема «Полювання на Снарка» безпосередньо пов'язана з баладою «Джеббервоккі», хоча її головний персонаж і не згадується в поемі. Сам Л. Керролл в листі до матері Гертруди Чатауей, дівчинки, якій присвячена ця поема, пише, що «острів, який часто відвідували – Jubjub та Bandersnatch, – безперечно той самий, де був вбитий Jabberwock» [1].

Завдання перекладу вмотивованих власних назв ускладнюється пропорційно обсягу семантичного навантаження, притаманного тій чи іншій власній назві. Відтворення вмотивованих власних назв здійснюється на основі стратегії доместикації [2, с. 145], яка в аналізованому випадку виявляється

як: а) еквівалентний переклад (*Broker* – *Брокер* і т.п.) і б) творчий переклад (*Bellman* – *Будодзвін*, *Barrister* – *Борзописець*).

Еквівалентний переклад не передбачає особливих труднощів у тих випадках, коли українські еквіваленти англійських онімів також починаються на співзвучний англійському приголосному В – приголосний Б й характеризують персонажів за ремеслом, дякуючи якому вони можуть бути корисними в команді, що полює на Снарка (*Broker* – *Брокер*, *Banker* – *Банкір*, *Billiard-maker* – *Більярди́ст*, *Baker* – *Бу́лочник*). Усі ці оніми зберігають в перекладі антономазійну природу й активують відповідні асоціативні зв'язки. У випадку *Beaver* еквівалентний переклад *Бобер* відображає буквально іменування цієї тварини. Онім *Butcher* отримує два варіанти перекладу: системно еквівалентний / словниковий (*Бійник*) і контекстуально еквівалентний (*Бобро́різ*) – у тексті поеми-нонсенс персонаж описується як такий, що «вбивав лише бобрів» (*He could only kill Beavers*).

Творчий переклад вимагає від перекладача більш високої кваліфікації. Хоча онім *Boots* теж має словниковий відповідник – *Коридорний* (метонімічне перенесення за принципом «об'єкт – суб'єкт» (той, в обов'язки якого входить дбати про взуття клієнтів готелю, виставлене в коридор для того, щоб його почистили)), проте перекладачеві доводиться вдаватися до пошуків синоніму *Boots*, український словниковий відповідник якого починався би на літеру Б. Такій вимозі відповідає англійське слово *boy*, добре знайоме україномовному читачеві. Відтак перекладач передає його через транслітерацію – БОЙ, додаючи пояснення, – ГОТЕЛЬНИЙ.

Так само вдало перекладач вирішує проблему перекладу *Maker of Bonnets and Hoods*, використовуючи для цього оказіоналізм *Бриляр*, утворений від основи слова бриль (головний убір з широкими полями) за допомогою продуктивного суфікса агенса дії *-яр*, що дозволяє йому зберегти ефект алітерації за допомогою стратегії доместикації.

Оніми *Bellman* та *Barrister* (букв. *Дзвонар* та *Адвокат*) неможливо перекласти за допомогою словникового відповідника, не загубивши при цьому ефект мовної гри Л. Керролла. Для подолання цієї проблеми перекладач вдається до створення оказіоналізмів *Будодзвін* та *Борзописець*.

Оказіональне ім'я *Будодзвін* створюється внаслідок поєднання основ двох лексем *будити* та *дзвонити* за допомогою інтерфіксу *-о-* (детальний аналіз цього оніму здійснено вище).

Онім *Борзописець* теж утворений основокладанням за участю інтерфікса *-о-*. Складені основи співвідносяться із компонентами словосполучення, побудованого за типом підрядного зв'язку (*борзий* – (діал.) прудкий, швидкий, моторний і *писець* (істор.) – переписувач і упорядник рукописних книг; та (заст.) писар). Власне саме слово *борзописець* має значення «плодовитий, але поганий письменник, журналіст». У газетно-публіцистичному стилі сучасної української мови слово *борзописець* використовується на позначення неправдивих журналістів, які схильні фабрикувати факти в своїх есе та репортажах. Відтак, хоча ім'я *Борзописець* прямо не асоціюється з *Barrister*, проте, викликаючи асоціації «людина, яка пише охоче, але недбало, наспіх» – «людина, яка вигадує» – «поверхнева поспішна людина» – воно досить точно відтворює якості персонажа, який є людиною, що мислить поверхнево та вигадує. Відтак, дякуючи творчому підходу, перекладачеві вдається не лише відтворити основні риси персонажів, а й зберегти ефект мовної гри.

Онім *Bandersnatch* – ім'я страшного звіра, що напав на Банкіра під час полювання на Снарка й перелякав його, так що той втратив розум – є оказіональним неологізмом, утвореним Л. Керролом для іменування одного із персонажів вірша «Джеббервоккі» зі «Аліси у Задзеркаллі» й відтак, становить собою ще одне прецедентне ім'я. Це ім'я також є ще одним словом-портмоне автора, що розкладається на слова *bander* – «товариш, спільник» та *snatch* – «хапати, виривати». В перекладі використовується дистантна горизонтальна компенсація – *Дряпогриз*, слово-портмоне, що розкладається на «дряпати» та «гризти», що в даному випадку посилює образ, створений Л. Керролом. Таке нагромадження загрозливих негативних рис не може не створити гумористичного ефекту.

Онім *Jubjub* – ім'я злого птаха, що наганяв страх на полювальників, особливо на Боброріза й Бобра – теж є прецедентним іменем, запозиченим Л. Керролом із «Джеббервоккі». *Jubjub* є зрощенням основ двох слів – ониматопеї *jug-jug*, яка

в українській мові має відповідник «тьох-тьох», та іменника *hubbub* – «шум, гамір». Перекладач скористувався ресурсами мови перекладу та запропонував переклад – *Грох-Тьох* та *Тьох-Грох*, що передає сховані в даному слові-портмоне складові. Окрім того, перекладач міняє місцями основи аби зберегти риму твору. Хоча у перекладі *Jubjub* втрачає прецедентну алюзійність, його все ж таки слід вважати вдалим, оскільки він добре передає поліфонію смислів Л. Керролла.

Відтак, усі проаналізовані варіанти українського перекладу активують мінімум два вихідних ментальних простори, елементи яких зіштовхуються в інтеграційному просторі створюючи гумористичний ефект.

3. Висновки

Усе сказане приводить до висновку, що Керролівський нонсенс таїть в собі цілу Вселену смислів, комунікативна успішність перекладу яких залежить від перекладача лише частково. Перекладач має прагнути залишити відкритими для інтерпретації якомога більше «закодованих» смислів, а здатність їх розкодувати і глибина проникнення в Керролівські смисли залежить вже від когнітивного (як і афективного, і перцептивного) досвіду інтерпретаторів.

Застосування інструментарію теорії концептуальної інтеграції у перекладацькому аналізі дозволяє, по-перше, ближче підійти до відтворення реальних інтерпретаційних процесів, що передують появі тексту перекладу, і по-друге, знизити суб'єктивність перекладацького аналізу.

Перспективи дослідження пов'язуємо із подальшою розробкою запропонованої методики і застосуванням її для аналізу різноманітних виявів мовної гри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демурова Н.М. Льюис Кэрролл. Очерк жизни и творчества [Электронный ресурс] / Н.М. Демурова. – М. : Наука, 1979. – 200 с. – Режим доступа : www.lewis-carroll.ru/.
2. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія] / О.В. Ребрій. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – 376 с.
3. Croft W. Cognitive linguistics / W. Croft, D.A. Cruse. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 356 p.
4. Fauconnier G. Conceptual projection and middle spaces [Electronic resource] / G. Fauconnier. – San

Diego : University of California, Department of Cognitive Science Technical Report 9401, 1994. – Access : <http://www.blending.stanford.edu>. 5. Fauconnier G. The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities / G. Fauconnier, M. Turner. – New York : Basic Books, 2002. – 440 p. 6. Lakoff G. Foreword to Gilles Fauconnier / G. Lakoff, E. Sweetser // *Mental Spaces*. – Cambridge : Cambridge University Press, 1994. – P. ix–xlvi. 7. Langacker R. Foundations of cognitive grammar / R. Langacker. – Stanford : Stanford University Press, 1987. – Vol. 1. Theoretical prerequisites. – 516 p. 8. Langacker R. Discourse in cognitive grammar / R. Langacker // *Cognitive Linguistics* 12. – 2001. – № 2. – P. 143–188. 9. Martynyuk A. Metaphoric political insults and humour: Cognitive analysis / A. Martynyuk // *US-China Foreign Language*. – 2015. – № 13 (1). – P. 814–820. 10. Turner M. Reading minds: the study of English in the age of cognitive science / M. Turner. – Princeton, NJ : Princeton Univ. Press, 1991. – 318 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

11. Керролл Л. Полювання на Снарка [Електронний ресурс] / Л. Керролл [пер. з англ. та комент. Ю. Позаяка]. – Режим доступу : <http://bukvoid.com.ua/library/>. 12. Кэрролл Л. Охота на Снарка [Аннотированный Снарк – 2] [Электронный ресурс] / Л. Кэрролл ; [пер. с англ. и комент. А. Москотельнико-ва]. – Режим доступа : <http://musicalworld.ws/extra/carroll-15.html>. 13. Carroll L. Hunting of the Snark [The Annotated Hunting of the Snark] / L. Carroll [ed., notes by M. Gardner, illustr. by H. Holiday, introd. by Adam Gopnik]. – N.Y. : W.W. Norton and Company, 2006. – 192 p.

REFERENCES

Croft, W., and Cruse, D.A. (2004). *Cognitive linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
Demurova, N.M. (1979). *L'juis Kjerroll. Ocherk zhizni i tvorchestva [Lewis Carroll. An essay of life and works]*. Available at: www.lewis-carroll.ru/
Fauconnier, G. (1994). *Conceptual projection and middle spaces*. (University of California, Department of Cognitive Science Technical Report 9401). Available at: <http://www.blending.stanford.edu>.
Fauconnier, G., and Turner, M. (2002). *The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York: Basic Books.
Lakoff, G., Sweetser, E. (1994). Foreword. In G. Fauconnier. *Mental Spaces*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. ix – xvi.
Langacker, R. (2001). Discourse in cognitive grammar. *Cognitive Linguistics*, 12(2), 143–188.
Langacker, R.W. (1987). *Foundations of cognitive grammar: Theoretical Prerequisites*. Stanford, CA: Stanford University Press.
Martynyuk, A. (2015). Metaphoric political insults and humour: Cognitive analysis. *US-China Foreign Language*, 13(1), 814–820.
Rebriy, O.V. (2012). *Suchasni kontseptsiiyi tvorchoosti u perekladi [Contemporary conceptions of creativity and translation]*. Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina Publ.
Turner, M. (1991). *Reading minds: the study of English in the age of cognitive science*. Princeton, NJ : Princeton Univ. Press.